

List českého spisovatelstva poselstvu svého národa do říšské rady vzbudil mnoho radostného ohlasu. Přerušili dusné, tříleté skoro mlčení, promluvili nám z duše, vyslovili jasně a hrdě, co jsme cítili, — takto a podobně vyznívá souhlas občanů. A člověku klade se bezděky otázka, není-li opravdu v tom úkol spisovatelův, dáti jazyk tomu, co vlní se v hrudi jeho krajanů, vysloviti, co v nich vře a jimi zmitá. A staré mučivé otázky po poměru básníka a umělce *k obci*, k celku národnímu, vstávají v tobě znova a vymáhají neodbytně odpovědi.

Není pochyby, že všude v moderním světě bylo a do značné míry jest rozdvojení mezi tvořivým jednotlivcem a obecnou pospolitostí, ale není také, žel, pochyby, že nikde nebylo toto rozdvojení větší než u nás. V devatenáctém století šlo často v Evropě umění nejen cize mimo život obecný, ale přímo *proti němu*: inspirovalo se rovně z odporu, z nechuti, z opovržení k němu. Literární dějepisci vědí, že byl celý směr, tak zvaný *l'art pour l'art*, umění pro umění, který nazíral takto na poesii i na umění slovesné, a že směr ten v různých obměnách žije nebo žil do nedávna; a vědí také, že počátky tohoto zjevu sáhají daleko do minulosti, až do doby renesanční: tam že nastala roztržka mezi jednotlivcem a obcí, tam že jednotlivce po prvé odcizil se jednotné pospolité kultuře národně náboženské. Ale novější badání literárně vědně vyneslo na povrch i hlubší příčinu směru *l'art pour l'art*: je to mravní osamocení, v němž octl se básník po éře romantismu odmítnutého obecností — odbojem, zhrdou a mstou za toto

utrpení jest *l'art pour l'art*. Měšťácké společnosti 19. století, cele hmotářské, vedené jedině snahou získávati jmění, ovládané ideami kapitalistickými a hmotně těžařskými, stal se básník čímsi zcela zbytečným: poesii i literaturu nahrazovaly této buržoasii noviny, za tvorbu básnickou žádala si jen publicistiky a naukové popularisace.

Přesto: v kulturních zemích západních nebylo nikdy toho odcizení mezi básníkem-tvůrcem a pospolitostí národní jako u nás. Stačí uvědomiti si na příklad jen z kulturních dějin francouzských v 19. století, jaký byl poměr četných spisovatelů a tvůrců slovesných k *politickému* životu celku národního, abys poznal, že nebyly nikdy zpřetrhány nervy mezi tvořivým jednotlivcem a pospolitostí obecnou. Spisovatel-tvůrce francouzský vždycky účastnil se vášnivě v politickém životě svého národa, vytvářel jej často, zasahoval v něj často i směrotvorně. Stačí připomenouti jen jména Chateaubrianda, Lamennaisa, Lamartina, Victora Huga, Zoly, Anatola France, Maurice Barrèsa, abys rázem zpřítomnil si dílo francouzské myšlenky básnické v tvorbě politické. Dnešní nesporná válečná zdatnost francouzská, již uznává celý svět, jest z velké části svým ideovým zárodkem dílem Barrèsovým, nacionalistické obrody francouzského ducha, již vyvolal se svými přáteli: proti chabé generaci renanovské, která vyhýbala se životu veřejnému a kořila se německé methodičnosti politicky a státně vědné, počítala s danými skutečnostmi jako s poslední instancí, od níž není odvolání, vystoupil jako *profesor energie národní* a rozpoutal enthusiasm velikých cílů, nesmlouvavý idealism hrdých snů a silné nekolisavé víry.

A naopak zase bylo by možno připomenouti, že ve Francii i politikové z profese, takový Rochefort, takový Clémenceau, jsou dobří spisovatelé — jev, jemuž obdobného hledal bys marně mezi našimi politickými profesionály: tak úzký a přirozený jest tam sňatek literatury a života národního.

U nás posud literatura a politika šly vedle sebe lhostejně, a hůře: s ukrytým tajným nepřítelstvím a vzájemným sebepodceňováním. Kdysi byl zvolen za poslance do říšské rady

150 Svatopluk Čech — byla to populární ozvěna jeho Písní otroka —, ale mandátu nepřijal. Vrchlický byl členem panské sněmovny, promluvil tam i řeč pro všeobecné právo hlasovací, ale projev jeho byl spíše úloha akademické rétoriky než výtrysk politické nutnosti nebo výraz silného politického uvědomění a rozhodné směrové orientace.

Bylo by nespravedlivé vinit z tohoto stavu jen spisovatele. Básníci měli u nás často vášnivě cítění politické a nejčastěji radikálně politické, ale politika česká nedovedla si s ním prostě nic počít, nedovedla dáti je ve službu společné věci národní. Shlížela neoprávněně na ně spatra jako na rušitele své methodické práce odborné, svého příliš pokojného programu etapového. Avšak příčiny i tohoto nechápání a podceňování byly hlubší: byly v tom, že český život veřejný byl od nedávna, mladý posud, do značné míry *umělý*, štěpovaný z cizích roubů, hlavně ovšem německých. Byla do značné míry *umělá* česká literatura, řízená cizími předlohami, byla umělejší ještě česká politika, která brávala, kladně i záporně, své myšlenky vůdčí od nepřátel, netvořivě závislá na cizích vzorech, do značné míry bez vnitřního života spontánního: pro co nenalezla příkladu u Němců, to byla příliš ochotna odsuzovati ihned *a limine*.

To všecko změní se, doufejme, podstatně v dobách nejbližších, mění se, a doufejme natrvalo, již před našimi zraky. Život se nejen rozšířil, život se i prohloubil touto světovou válkou. Literatura česká předešla, není pochyby, v tomto směru českou politiku. Již před válkou započalo se její dílo vnitřní obrody a vnitřního osvobození; hledala a našla zčásti novou orientaci již před válkou, orientaci, již není možno nazvati jinak než orientací *k životným kladům*; již před válkou, zčásti poučena *vzdálenější* cizinou, zčásti ze svých kořenů historických, nalezla česká tvorba básnická v několika vrcholných svých představitelích svou inspiraci *budoucnostnou*. Přítomný manifest českého spisovatelstva jest jen vnějškový, praporový a novinový ukazatel této počínající se vnitřní obrody, tohoto nového uvědomění, jež počíná prostupovati spisovatelstvo jako útvar celkový, když již jest

151 dovršeno v několika jeho osobnostech reprezentativních; to jest jeho literárně vývojný smysl, který jest možno vytknouti zde a upřímně pozdraviti.

Politiku českou čeká však posud, aby rozbila svou těsnou závislost posavadní a stala se opravdu *světovou*: jen pak bude v plném hrdém smyslu slova národní. Světovou: to jest vědomou si toho, že jest podstatným činitelem *světového* dějství a do značné míry jeho *určovatelem*; a dosti statečnou, aby domyslila všech důsledků této hrdé osvobodivé myšlenky do posledních důsledků, nezastavujíc se před žádným z nich. Jen *tak* obrátí slovo českého spisovatelstva v čin, jen *tak* stvoří i se své strany podmínky k onomu sňatku života a umění, bez něhož není kultury, bez něhož není národa ve vyšším smyslu slova jako tvůrčího určovatele dějinného vývoje.

Ale ovšem tento projev spisovatelstva nesmí zůstatí papírovou epizodou, krasořečnickým cvičením bez důsledků a pokračování; naopak: musí býti jen alfou dlouhé abecedy, prvním členem nekonečné řady, prvním krokem na nové nedozírné dráze o cíli položeném v bezmezí, neboť opravdová síla tvořivá nesmí a nemůže míti svého obmezení ani v naplnění úkolu. Spisovatel český musí si uvědomiti, že tento projev *zavazuje* celou jeho bytost a navždy.

F. V. Krejčího Doba má mnoho základních opravdových vad a narazila pro ně na oprávněný odpor. Její úcta k nejbrutálnější vnějškové skutečnosti, kterou jest válka, podle níž má se naráz rozdělití tvorba duchová v novou a starou a zavrhnouti všechno dílo „předválečné“; její nevíra ve vnitřní spontánní vývoj tvorby duchové, v její imanentní rytmus, a přímé, zcela jednosmyslné odvozování jeho od společensky politických skutečností více méně skutečných nebo neskutečných; její soustavné zaměňování pouhého rozsahu s *velikostí*: to všecko jsou těžké vnitřní protimluvy, které ochromují hned zpředu jakékoli kladné a silné poselství k budoucnosti. Jediná její jakási oprávněnost jest v tom, že připomněla části spisovatelstva, již toho bylo třeba, a obecenstvu naplnění doby a přeměnu časů. Ovšem: datovala tuto přeměnu nesprávně a vyložila ji špatně.

Prostá pravda jest, že ne válka znemožnila nebo znemožní určité básnický a umělecký tvůrčí směry a útvary, nýbrž že směry tyto vyžily se již před válkou světovou, takže již před válkou našly žeň chabou, mdlou a pochybnou; bude-li po válce přesvědčení o tomto jejich úpadku rozšířenější než před ní, nebude proto válka příčinou tohoto tvůrčího poklesu, nýbrž na nejvyšší jeho pojmenovatelkou. Tak drahně let před válkou byl již zasněženému zraku pozorovatele umělecky i historicky poučeného patrný tvůrčí sestup a pád různých formací romantismu i naturalismu a impresionismu. Již před válkou bylo jasno, že útvary ty se vyžily: vrcholné výtvořiny jejich ležely již za nimi, ne před nimi. Romantism zabraný do kultu subjektu, hrající si s jeho interesantností, koketující s jeho teatračními rozmáry i pózami, laciným démonismem a planým titánstvím, byl nesnesitelný již dávno před válkou a byl již dávno před válkou rejdištěm slabošských diletantů a netvořivých epigonů, fascinovaných svými předchůdci a překládajících v žalostnou posunčinu jejich gesta kdysi plodná a smyslem obtížena.

A stejně tak dohrál již před válkou impresionistický realism, snažící se zachytiti ne věčnost, nýbrž nejdrobnější chvilkový zlomek prechajícího času, klam a mam kejklířské vteřiny. A zároveň s ním naturalism povrchný a rozkladný, kterému nebylo skutečnosti kromě různých fakt, jež sešival v pestrou mosaiku, kromě sledu vnějškových skutečnin, kterými určoval a vyplňoval vnitřní život duše lidské; všechny ty romány starých úpadkových rodin, rozkládajících se v sobecké atomy, zmítané zvůli nebo bezvůli a hltané zvolna tmou zmaru a nicoty, celá ta literatura netvořivá, jen zvnějšížka skládaná a náhodami improvizovaná.

Jsou si oba tyto útvary bližší, než se zdá na první pohled: kult rozmarné náladovosti onde, kult vnějškové lžiskutečnosti zde stýká se v tom, že jest v jádře netvořivý a bezzákonný; jest jen dvojí obměnou téže základní viny duševní: *trpnosti*, *zápornosti*, které přijímá tam, kde má dávat, podléhá tam, kde má budovat.

Duše, má-li jim vyhověti a býti práva, musí býti dříve zato-

misována, odloučena od pospolitosti a obecnosti: ztřenována jednostrannou zápornou methodou. 153

Škodlivost odloučení od obecnosti jest tu patrna; v těchto útvarech teprve, v impresionismu, v nepřímém realismu, v naturalismu, dopovídá *l'art pour l'art* své poslední slovo; zde dovršuje se teprve rozkol tvůrčího jedince a obecné pospolitosti, žalostné dědictví dávné minulosti, jež rozrušila někdejší jednotu národné náboženské síly a víry tvůrčí.

Má-li tato válka nějaký smysl, může býti jen v tom, v čem jest smysl i všeho jiného zla: aby byla *ospravedlněna*. A ospravedlněna může býti jen tak a tehdy, až bude *znemožněna* naprosto, jednou provždy, ve svém opakování; až lidé *do tvoří* se vším úsilím svých bytostí takového stavu, který by zaručoval, že *nemůže* se již vrátiti. Nový život, nová společnost musí býti *vybudována* — takový život a taková společnost, která by celou svou podstatou a bytností znemožňovala návrat tohoto dábelství.

A literatura musí spolubudovati tento nový život, tuto novou společnost. Již proto nemůže býti rozkladná, již proto nemůže se atomisovati; již proto musí hledati cesty k pospolitosti, sama pospolitá a syntetická.

Tisíce, statisíce lidí namítnou mi snad, že mluvím šílenství; odpoví mně, že jest nemožný takový úkol, že války se budou vždycky opakovati, do skonání světa, že jsou přirozené, dány ustrojením člověka, společnosti, země, vesmíru.

Ale já nemluvím o tom, co jest možné nebo nemožné: já mluvím o tom, co jest *nutné*.